

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

1. februar 1996 satte Kristian Lieungh det siste punktum i sitt 204 siders kompakte maskinskrevne manuskript om sin oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida.

Manuskriptet sendte han til Landslaget for lokalhistorie, som kvitterte med å premiere det som det beste bidrag fra Akershus med en tur til Narvik, hvor Kristian Lieungh traff prisvinnere fra de andre fylkene. Totalt ti var invitert fra hele landet, men bare fem av dem møtte.

Hva Aslaug og Kristian har betydd for Blaker og Sørums historielag og for Romerike historielag, kan knapt uttrykkes i ord. De er da også hedret ved samtidig å bli utnevnt til æresmedlemmer av Romerike historielag.

Men først når du besøker de to entusiastene i deres hjem i Bergveien på Strømmen, forstår du fullt ut hvor oppslukt de to er i arbeidet med lokalhistoriske emner. Deres private arkiver må være en gullgrube for enhver lokalhistoriker med Romerike som interessefelt.

Vi har fått lese manuskriptet til Kristian Lieunghs minner fra oppveksten på Melvold i mellomkrigstida, og ble så begeistret for de mange presise beskrivelser av detaljer fra dagliglivet på en gård på Romerike, at vi spurte om lov til å trykke utdrag av det her i Artikler for Blaker og Sørums historielag.

Etter hvert som vi arbeidet mer tett på stoffet, som du gjør når du skal taste det hele inn på nytt, ble vi slått av et annet særtrekk ved det: Den grenseløse og

selvutslettende ærligheten som er så karakteristisk for alle virkelig gode selvbiografier.

Det finnes nemlig avsnitt i dette materialet som neppe har generell interesse som lokalhistorisk materiale. Det gjelder forhold i Kristian Lieunghs familie og deres forhold til bygda Frogner. Og det gjelder Kristian Lieunghs høyst private tanker om livet i sin alminnelighet.

Når vi likevel endte opp med å be om tillatelse til å trykke nesten hele manuskriptet, var det for å fange begge disse kvalitetene: både den presise beskrivelsen av hva som hendte på Melvold og i Frogner i mellomkrigstida slik unggutten Kristian husket det og de personlige tankene om egen situasjon.

Det første vil være viktige bidrag til lokalhistorien for Frogner i mellomkrigstida. Det andre løfter disse memoarene opp til et mer allment plan av mer generell interesse. Det blir litteratur av det.

For å tilpasse stoffet til vårt format, har vi måttet klippe og lime sammen biter som i det opprinnelige manuskriptet ikke hører sammen. Men i hovedsak har vi fulgt Kristian Lieunghs framstilling uten andre rettelser enn en forsiktig modernisering av språket.

Dette har vi så satt sammen til 72 biter av et puslespill som samlet utgjør Kristian Lieunghs fortelling om sin oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida. Bitene vil være av forskjellig form og størrelse, og de vil med den utgivelsestakt Artikler for Blaker og Sørums historielag har i dag følge oss i tolv år fram til 2010. Da vil Kristian Lieungh, om han fortsatt lever, være 94 år gammel, født som han er 4. juli 1916.

Vi må derfor nesten driste oss til å kalle det en historisk begivenhet når vi i dette nummer trykker den første av de 72 delene av Kristian Lieunghs memoarer om sin oppvekst på Melvold i Frogner.

Vi retter en stor takk til Kristian Lieungh for at vi har fått tillatelse til å offentliggjøre hele dette store materialet.

Svein Sandnes

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 1: Bestefar

Bestefar var født i Kristiania i 1832. Hans far var stiftsprost og hadde sin private villa i Fagerborggaten. På den samme tomten står det i dag et menighetsøsterhjem. Oldefar døde av kolera i 1853 etter å ha forrettet i utallige begravelser etter folk som var døde av samme sykdom.

I sine unge dager begynte bestefar å studere teologi, men etter en tid gav han seg med det. I stedet kjøpte han gården Melvold i Frogner sogn i Sørums kommunen våren 1863. Han hadde sikkert ingen erfaring i jordbruk, men han var nok flink til å administrere og var svært dyktig til å skrive. Helt fra den første våren han begynte som bonde har han notert nøyaktig hva som ble sådd, hvor mye og datoen det ble gjort. Han har også ført et nøyaktig regnskap over levert melk og melkepris i alle de 40 årene som han drev gården.

Selv om bestefar ikke var noen praktiker, gikk gårdsdriften bra likevel. Han hadde folk i sin tjeneste som hadde vært der i lengre tid og som visste hvordan det meste skulle gjøres.

Min farmor var datter av distriktslege Eilert Eilertsen, som i min bestefars tid eide og bodde på gården Olstadkorset ovenfor Kløfta. Han hadde vært distriktslege både i Alta og i «Østerdalene», som det står i familieboka. Stedet er rimeligvis Tynset. Farmor er født i Alta. Hun var antakelig en noe svakelig type, og derfor gikk det som det gjorde.

Bestefar hadde jo selv en bra utdannelse, og ønsket også at barna hans skulle få best mulig skolegang. I stedet for at far og søsknene hans skulle gå på Hval skole, som de sognet til, sammen med andre barn i kretsen, gjorde bestefar i beste mening den store feilen å ansette en eldre guvernante til å undervise dem hjemme.

Far fortalte at hun het frøken Mydland og var liten og tynn. Hun hadde i

følge far en sadistisk lyst til å plage og terrorisere ham og søsknene hans, og var utrolig oppfinnsom i så måte. Noe av det viktigste for henne var å foreta flest mulig avstraffelser, hva nå det skulle tjene til.

I fine sommerdager holdt hun barna inne for at de skulle sitte med helt uvesentlige ting som det ikke var noe å lære av. De hadde nok fått henne i vrangstrupen alle sammen, og vi får tro at det ikke var fullt så ille som far husket. Noe måtte de tross alt ha lært, for far var flink til både å skrive og regne.

Skolebordet som de brukte på Melvold stod i bestefars soveværelse og var ganske stort og nesten kvadratisk. Jeg vet det godt, for bordet står i dag i vårt hjem i Strømmen.

En annen ting som var veldig galt, og som bestefar ikke forstod, var skadevirkningene av den isolasjon han utsatte guttene for i forhold deres jevnaldrende i bygda. Far fortalte at når han og brødrene hans kom ut i bygda og traff på andre gutter der, var det fast takst at de andre guttene fór på dem og begynte å sloss.

Noe av årsaken til det var naturligvis at de mente at far og brødrene hans var «for store på det» til å gå på skolen sammen med dem. Det betydde lite at far og brødrene hans mer enn gjerne ville ha gått på vanlig skole sammen med de andre om de selv hadde fått bestemme.

Den forakten dette førte til i bygda har dessverre fulgt oss som en mare også i neste generasjon. Det er virkelig sant det en eldre mann sa til meg for en tid siden: «Fedrenes misgjerninger hjemsøkes på barna.» Jeg kan dessverre bevitne at dette er sanne ord.

Kristian Lieungh

Biskop Jens Nielssøns reiseopptegetninger 1597

Klokka sju om morgenen 31. desember 1596 legger biskop over Oslo og Hamar forenede stifter, magister Jens Nielsson, ut på en tre ukers visitasreise til Romerike, Odal og Solør. Vi kan følge biskopens ferd relativt detaljert på denne reisen på grunn av hans "dreng"s opptegetninger. Disse

håndskriftene av Oluf Børgessøn er bevart som "Jens Nielssons visitatsbøger".

Det var ikke første gang Jens Nielsøn besøkte Blaker og Sørøm. I en tabell over reisevirksomheten til biskopen fra 3. juli 1574 til 3. september 1597 er det notert ikke mindre enn seks visitasreiser til Romerike: 5. til 13. januar 1577, 3. til 26. februar 1580, 3. til 24. januar 1583, 4. til 17. desember 1585, 31. desember 1591 til 22. januar 1592 og altså 31. desember 1596 til 20. januar 1597. Bare for denne siste reisen er det oppbevart en detaljert reisebeskrivelse ført i pennen av Oluf Børgessøn.

Den detaljerte tidstabellen for biskopens reisevirksomhet innledes med følgende ord: "Disse effter^{ne} sognekirker i Oslo oc Hammers stifter haffuer ieg Jens Nielsøn visiterit oc besøgt paa halfftrede aars tid, regnit huer dag fra det første, ieg begynde at visitere, som var den 3. Julij A^o 1574, indtil den 13. dag Februarij i det aar 1577, oc beløber sig ald den reise mere end 400 mile, oc siden til dette aær 1598 megit flere."

Hvilke kirker var det så biskopen besøkte på sine visitasreiser? Også det hadde den nøyaktige biskop oversikt over:

"Register paa kirkerne oc annexerne offuer Nedre Rommerige.

Eignebacke kircke, haffuer ingen annex.
Fæd hoffuid kircke, haffuer 2 annexer,
Reling staar paa fallende fod, *Faller*, *Byrgen* øde.

Skeidtzmo kircke, haffuer 2 annexer,
Leurenskouff oc *Dal*, 2 capeller, øde, *Asack* oc *Hackedal*.

Sødrum hoffuid kircke, annexer 2, *Frogner*, vid macht, *Ressen* kirke øde, *Imisshoug* capel, aldeles øde.

Aur kircke, haffuer en annex, *Blaker*, er vid macht.

Høylands kircke, haffuer en annex,
Hemnes, er vid macht."

Gjennom Blaker på vei til Nes

Men altså tilbake til den reisen som starter nyttårsaften 1596. Biskopen kommer til Fet samme dag og besøker kirken der 1. januar.

3. januar kommer han til Høland og 4. januar til Aurskog. Fra Aur kirke til Nes kirke er det ifølge biskopen tre mil. Etter å ha vært i kirken om morgenen den 5. januar, la han ut på denne turen:

"Saa drog bispen fra Ourskog och fore wi først i suduest oc i vester ½ fiering om en gaard heder Findestad paa den høyre haand liggendis. Siden derfra vester oc vestnordouest offuer Blakermoen om en ødegaard heder Killingmo liggendis paa den venstre haand, strax dereffter kom her Anders paa Sødrum och møtte bispen och talede met hannem paa veyen som wi fore vesterat offuer forsk^{ne} mo indtil wi komme til it varp liggendis 1 stor mijll fraa Ourskoug prestegaard. Der gaff bispen her Anders forloff at fare hiem. Der ere 2 veye det ene holder paa den venstre haand til Blager och det andet paa den høyre haandt nord adt til Næssogn. Och droge wi i norduest och nord samme vey til Næssogn oc komme til 3 gaarde i Næssogn kallis Oulene, liggendes en stor ½ mijll fra forsk^{ne} varp, oc de 2. gaarde ligger i sønder oc nord fra hinanden, oc den tredie i vester therfraa."

Fra Auli drar biskopen videre nordover til Finholt, Stadhow, Boddung, Gruffue og Drogenæss. Like nord for her reiste de over Glomma. Isen var meget svak, og det knaket under dem. Ferden går så videre til Nes, Strøm, Vinger, Grue og Hof, før følget returnerer samme vei tilbake. Fra Nes mot Oslo følger de imidlertid denne gang vestsiden av Glomma til Sørøm, hvor de kommer 18. januar.

Fra Nes til Sørøm prestegård

"Then 18. Januarij om morgenen laugit bispen sig til veys fra Næs, och samme tid schinckte bispen Karin her Søffrens 1 gammel daler.

Siden der effter foer hand fra Næs der klokken kunde vere imellem 7. og 8. Och drog wi først fra Næs i synder ned paa Vormen, saa der offuer i synder. 2 pilskud i land, der effter op foer en backe og siden 3 pilskud i synder til en gaard heder Runden, igennom gaarden, saa therfra i synder noget

til vester. 1 fiering til Fænestad liggendis paa den venstre haand. Saa therfra i sønder 3 pilskud til 2 gaarde kaldis Raatnes, liggendis vdj en tungaard der fore wi igennem gaarden. Saa therfra i sønder, til en gaard heder Mørdre, der tøffue wi lidet imeden her Søffren skiffet hest. Der fore vi fram om husen som wi haffde paa den høyre haand, ½ mijll fra Næss.

Saa derfra i synder hen ved 1 fiering til en gaard heder Huam liggendis paa den venstre haand, huilcken gaard er en skøn gaard, huor Thore Michel Funtins farfader bode. Siden fra Huam i sønder 3 eller 4 pilskud ned for en backe, saa der effter i sønder langs vd met elffuen, der fore wi ved det vestre land offuer en slet sand, kallis Bergs holmen ½ fiering, siden fore wi op for en backe om Berg paa den høyre haand 1 stenskast fra veyen, der boer Christoffer Berg.

Siden i sønder 2 pilskud til Presterud, paa den venstre haand. Saa derfra i sønder en fierde part aff 1 fiering til 2 gaarde heder Frøie, liggendis hos huer andre, der skiffte wi hester i den søndre gaard, oc der møtte her Anders paa Sødrom. Saa gaff bispen her Søffren forloff. Och ligger samme gaarde 1 mijll fra Næss i synder. Der effter fore wi i sønder 2 eller 3 pilskud til en gaard heder Fladstad paa den høyre haand. Siden i suduest ½ fiering til en gaard kallis Raanaass paa den venstre haand, hoss veyen. Saa i sudoest offuer en skouff kaldis Byrgen aassen, 1 fiering til en gaard heder Siuerdsrud paa den venstre haand liggendis, der komme wi effter Christoffer Mogenssøn, saa drog hand ind i samme gaardt. Siden fore wi frem bedre offuer samme Byrgen aass, i suduest 1 fiering til en gaard heder Byrge, fra huilcken Emishoug ligger i synder 1 pilskud. Oc fore wi fremdelis fra Byrgen i vester 2 pilskud til Vald paa den høyre haand, fram om husen. Saa derfra i suduest ½ fiering til prestegaarden paa Sødrom som kaldis Huseby. Oc komme wi did middags tidt. Och er imellum Næss ovh Sødrom 2 mijll."

Visitas i Sørum kirke

"Samme dag den 18. Januarij effter wi vaare komme til Sødrom schreff bispen til her Mouritz paa Skitzmo om forenscaff att flj hannem nu paa Torsdagsmorgen god forennschaff hiem til byen, och om hans landbønder, att de ville flj hannem nogen fersk fuell hare och andet saadant til disse steffne dage. Dette breff sende bispen strax til Skitzmo medt en ødegaardtzmmand heder Børger Netlerud.

Samme dag som bispen sad for sig selff paa kammeret och giorde maaltid, kom her Niels paa Uldensager oc ville tale met bispen, och ther hand hørde at bispen vaar icke ledig, foer hand til Niels Sødrom, saa lod bispenn strax der effter sende bud til her Niels att hand ville komme til hannem. Och hand kom til hannem, och talede met hannem paa kammeret. Samme dag den 18. Januarij sky vær och sneet fast efftermiddag indtil aften, blaa kaldt vær østen til nord.

I gaar, sagde her Anders, vaar H. Daniel som vaar capelan paa Stange, paa Sødrom oc drog strax derfra oc paa hiemuegen til Stange.

Then 19. Januarij visiteret bispen Sødroms kircke, oc prediket selff, en epistel ad Rom. 13. de magistratu honorando. Siden effter predicken haffde bispen sin formaning til almuen ther sammestedt som hand er von att giøre, att de flittelige schulle høre Gudtz ord och søge flittelige kircken.

Der efter examinerit oc offuerhørde hand folcket. Och vaar der saare faa vngt folck tilstede.

Samme dag 19. Januarij gjorde bispenn maaltid nedre i stuen hoss her Anders och vaar samme tid giest medt bispen Thore Michel Funtins medt 3 sine børn Hans Michelsøn, och Marin og Anne Michelsdotter, Niels schriffuer paa Sødrom och hans hustru Daarethe Østens daatter, Lauritz Bild, och en vng mand ved naffn Christiern Mortensen huilcken tiente Erich Giertzøn.

Samme dag vnder maaltid kom til her Anders, her Niels paa Vldensager och Hanns Busch. Imod afftenen der maaltid vaar giort, gick bispen op paa sit kammer,

saa fore de andre alle sammen sin kaass
strax der effter.

Samme dag den 19. Januarij sky vær
maddelig kuld, nordoust."

Tilbake til Oslo

"Then 20. Januarij effterat bispen haffde
sendt sin tienere Christern skredder førre i
veye til byen medt godtzet om morgenen for
dag, hørde hand her Anders Bladbergis
predicken paa kammeret som det vaar
bleffuit nogit liust. Oc tracterit hand
epistolam dominicalem som falt nu i
Søndags sidst forledenn.

Siden strax der effter laugit bispen
sig til at ferdis fra Sødrom, och samme tid
skienchte hand Daarethe her Anderssis en ½
daler. Saa fore wi fra Sødrom der klokken
kunde vere ved 8. slæt, och fuldes met
bispen her Anders. Oc droge wi først i vest
norduest 1 pilskud om Aalgaard der som
leensmanden Iffuer Aalgaard boer, huilcken
haffuer her Anderssis værmoder. Och haffde
wi den paa den venstre haand. Saa therfra i
nordouest 3 pilskud til 2 gaarde kallis Løren
liggendis vdj en tungaard paa den høyre
haand, derfra y vester 2 pilskud til
Remmusund huilcken elff kommer aff en
stor myr som ligger vdj it bygdelaug kallis
Kisen i Vllensager soken, 7 fieringer fraa
Remusund i nordnordoust. Hun rinder vdj
den store elff som kommer fra Næs, ½
fiering i synder fra Remusund. Saa fore wi
derfra i vester 2 pilskud til en gaard heder
Nordlidt paa den venstre haand, saa therfra i
sduest ¼ aff 1 fiering til en gaard heder
Hønsen paa den høyre haand, saa derfra i
sudouest 2 eller 3 pilskud til en gaard heder
Lunder paa den venstre haand, 1 ½ fiering
fra Sødrom, siden therfra i sydouest offuer
en stor mo kaldis Lundermo 1 fiering til en
gaard heder Yssen liggendis paa den høyre
haand, och er her Claussis gaard 2 ½
fieringer fra Sødrom. Saa therfra 2 eller 3
pilskud til en beck heder Gislenn, huilcken
kommer fra en mo kallis Biørckemo aff
myrer, ½ mijll ligendis derfra i nord, denne
beck rinder vdj Leren 1 ½ fiering fra den
vey som wi fore offuer Gislenn. Saa der
offuer i sduest 2 eller 3 (pilskud) til

Skreffuer, ret fram om husen liggendis paa
den venstre haand, 1 mijll fra Sødrom. I
norduest derfra ligger Frogner kircke annex
til Sødrom 4 eller 5 pilskud fra Skreuer. Der
giøris tienniste huer 3. Søndag.

It stenskast fra Skreuer i vester ligger
almanne veyen, som løber op adt landett.
Saa komme wi paa samme almanne vey oc
droge i sduest 2 pilskud til en gaard heder
Myrer paa den venstre haand, siden i
sudsudouest 3 eller 4 pilskud til en gaard
heder Lererud paa den høyre haand. Siden
derfra i sudsudouest offuer Leersund. Siden
komme wi strax til Sundgaarden som ligger
ther hoss paa den høyre haand. Saa therfra i
sudsudouest 3 eller 4 pilskud om 2 gaarde
kallis Kius liggendis i nord och synder fra
huer andre paa den høyre haandt baade vdj
Skitzmo sogn." **Oluf Børgesson**

I diskusjoner om hvor gamle veier har gått
brukes ofte Jens Nielssøns (1530 - 1600)
visitasberetninger som en viktig kilde til
kunnskap. Her har vi klippet ut den delen
som omhandler reisen i 1597 innenfor det
som i dag er Sørums kommune. Teksten er
hentet fra Yngvar Nielsens utgivelse i 1885.
Trykket opp i faksimileutgave i 1981 av
Carl Zakariasson. **Svein Sandnes**
Her kommer tredje og siste artikkel, hvor
Kari Torp Manengen presenterer slekten til
Karen Dorthe Sørensdatter fra Mork østre
for oss. Se også de tidligere artiklene i
nr.2/1998 og nr. 4/1998.

Gårdshistorie for Mork østre i Blaker sogn

Morknavnet er det samme som det
gammelnorske skog, et av våre eldste
gårdsnavn. Alt i mellomalderen var det to
Mork-gårder, og begge kom gjennom
ødetiden etter svartedauen. På Mork finnes
rester etter en gammel bygdeborg.

Mork østre i Blaker er første gang
nevnt i 1381. Brødrene Hallvard og Arne
Gudbrandssønner delte det året en del
jordegods mellom seg, alt sammen arvet.
Mellom dette var 2 øyresbol i Mork østre,

som mor deres hadde eid. Gården har altså vært på bondehender i mange århundrer.

Torbjørn og Eigner Mork

Det var en bruker av gården i 1593 som het Torbjørn. Omkring 1618 ser det ut til at en deling har gått for seg. Fra da av blir det to brukernavn å finne på den ene halvpart av gården, den delen som senere ble Mork mellom. Torbjørn drev den andre halvpart alene. Mot slutten av samme hundreår ble også denne parten delt.

Torbjørn Mork hadde vært mobilisert i felttoget mot svenskene, men han rømte som mange andre fra leiren ved Svinesund i 1611. «På øvrighetens gode behag» slapp han imidlertid med en bot på 6 daler.

Det var antagelig skifte på Torbjørns gård i 1628 og det ble nye eiere. Eiere ble Eigner Mork (1/3) og Kristen Melnes (2/3). Eigner kunne være svigersønn av Torbjørn Mork, og Kristen Melnes kunne være sønn av Torbjørn Mork, fordi døtrene etter loven arvet halvdel av sønnes part. Men dette slektskapet er ikke stadfestet. Eigner Mork eide også en tid Kamperud, og en del av Ånnerud og siden en Burås gård, som man i dag ikke vet hvor lå.

I 1652 fikk Eigner Mork løst tilbake de 2/3 Kristen Melnes eide i Mork, og ble da eier av hele Mork østre. Samtidig solgte han mesteparten av det andre han eide, unntatt en del i Kamperud.

En varig deling av Mork østre

Det var et nytt skifte i 1665, og arvingene og et par av panthaverne fikk sine parter. Disse løste så Eigner Morks sønner Anders og Søren inn, og i 1682 ble det lest et odelsskiftebrev mellom de to slik at hver fikk sin halvdel i gården. Den tredje sønnen, Peder, fikk Kamperud. Eigner Mork var kirkeverge i Blaker i 1651-52. Det het om garden i 1666 at den hadde tømmerkog, men den lå ubeleilig til. Gården hadde humlehage.

Øst-Morks sætrer lå tre - fire kilometer sør-øst for gardene i de skoger som ble solgt unna gårdene tidlig. I 1713 var det imidlertid en som hadde fått lov til å så bygg

i en seter-kve som hørte til Mellom-Mork. Vi vet det fordi en Nils svenske var stevnet for å ha hogd ned gjerdet om kvea og havnet der med noen ungdyr som major Schinkel på Svastad eide. I 1715 hadde Torstein Blakersundet stevnet eierne av Øst-Mork fordi de hadde nektet ham å setre i skogen deres, men han kom ingen vei med det.

Fra Mork gikk det en gammel kløvveg over Dammerud og Øst-Mork-sætra til Bjønnhiet og Tunnerud i Fet. Sæterbruket må ha gått tidlig ut av driften. De stedene hvor sætrene lå kan en i dag bare så vidt se dersom en er sikker på hvor de en gang lå.

Vi følger her Anders Eignersens Morks del av gården videre. Han bygslet bort gården i 1712 til sønnen Søren mot føderåd, og skiftet i 1720 en del av sin formue. I denne var ikke gården med. *Den* skulle være uskiftet så lenge gamlefolkene levde.

I 1721 solgte Anders Eignersens Mork halvparten av gården til sin sønn Søren, som altså hadde vært bruker siden 1712. Det må ha gått for seg en veldig nyrydning på garden fram mot 1723. Fra 1666 til 1723 har antallet tønner korn som blir høstet økt fra 10 til 29. Etter farens død i 1728, fikk Søren også skjøte på resten.

Det var noen bøker mellom løsøret etter Søren Andersen Morks død i 1742: Müllers huspostill, en forklaring over Luthers katekisme, Christian 3.s bibel og en verdensbeskrivelse.

I gården fikk alle barna parter, men de var mindreårige, så enken var bruker til den eldste sønnen Anders i 1761 løste de andre ut. Etter ham har vi Müllers huspostill, trykket i 1723. Kanskje er det den samme som hans far etterlot seg?

Øst-Mork hadde en kvern oppe i Jarelva, men den var ikke lenge i bruk. Den er ikke nevnt i 1723. I 1757 er den omtalt som "ringe flomkvern". Og i 1773 var den ute av bruk. Paul Viggens hadde i 1720 bygd en kverndam i Jarelva der han hadde skogen på nordsiden og Øst-Mork på den søndre. Eierne av Mork stevnet ham fordi han bygde dammen over til deres land. Paul Viggens svarte med at hvis de ville bygge

en dam fra den andre siden, stod hans land til deres disposisjon, og så ble det nok ikke mer

I 1794 overlot Anders Sørensen Mork gården til sin eldste sønn, Søren, som var far til Karen Dorthea. Søren Andersen Mork var noen år eier av hele Mork østre. I 1800 kjøpte han av Anders Amundsen Mork gården hans, som i skyld svarte til den Søren Mork selv hadde. Denne delen hadde han bare til 1809, da den ble tatt igjen på odel.

Etter Søren Morks død i 1830 ble sønnen Anders eier. I 1865 overlot han gården til sin sønn Kristen, som i 1870 solgte farsgården og kjøpte Kvevli lille. Gården kom med det ut av ætta etter ca. 250 år.

Den gamle slekten på Mork østre

I Eigner Mork, bruker fra 1629, kanskje svigersønn av Torbjørn Mork.

1. Anders Eignersen.
2. Peder Eignersen, ca. 1630 - 1705. G. m. Rønnaug Gudmundsdatter Toreid, 1636 - 1718.
3. Mattis Eignersen, ca. 1641 - 1711. G. m. Mari Kristoffersdatter, ca. 1645 - 1729.
4. Malene Eignersdatter, d. 1698. G.1.g. ca. 1665 m. Gulbrand Torsen Hognerud, Aurskog, ca. 1615 - 1670. G.2.g. m. Knut Olsen Stubjar på Hognerud, ca. 1640 - 1720.

II Anders Eignersen Mork, ca. 1637 - 1727. G.m. Goro Kristensdatter, ca. 1648 - 1722.

1. Eigner Andersen Gaarder.
2. Søren Andersen.
3. Kari Andersdatter, 1677 - 1757. G.m. Ole Hansen Toreid, ca. 1677 - 1748.
4. Vilhelm Andersen, 1680 - 1763. G. i 1728 m. Goro Rasmusdatter Tønsberg, 1709 - 1768. Til Ånnerud.

III Søren Andersen, ca. 1672 - 03.12.1741. G. 1723 m. enke Dorte Enersdatter Ånnerud, f. Simarud, 1700 - 27.03.1773.

1. Goro Sørensdatter, f. 1724. G. 1743 m. Anders Larsen Fjuk 1716 - 1782.

2. Anders Sørensen.

3. Ole Sørensen, 1728 - 1790. G. 1.g. 1756 m. Johanne Andersdatter, d. 1768. G. 2.g. m. Ragnhild Jensdatter. De var på Holen og Stensrud av Mork.

4. Ragnhild Sørensdatter, 1731 - 22.04.1773. G. 1759 m. Ole Paulsen Fjuk, f. 1730.

5. Marte Sørensdatter, f. 1733. G. som enke 178 m. Amund Gudmundsen Rød, Aurskog.

6. Mari Sørensdatter, f. 02.12.1736. G. 1.g. m. Auen Kristoffersen Jødal lille, 1727 - 1778. G 2.g. m. Ole Kristoffersen Staurhaugen av Meluken.

7. Eigner Sørensen, f. 1740. G.m. enke Maren Hansdatter Ånnerud, Fet.

IV Anders Sørensen, 1726 - 1807. G. 1756 m. Margrethe Kristoffersdatter Kjølstad, 1734 - 14.02.1817. Hennes mor var Mari Rasmusdatter Fossum søndre, 1712 - 1787, og hennes far Kristoffer Larsen Kjølstad nordre, 1704 - 1747. Hans slekt hadde sittet på Kjølstad fra omkring 1614. Blant Kristoffer Kjølstads forfedre finner vi Jeppe Toreid, ca. 1550 - 1623, hvis aner kanskje kan føres til Peter på Foss, d. før 1360. Etterkommere etter Amund Larsen kom til Kjølstad i 1614, eier og driver gården i dag.

1. Dorte Andersdatter, f.. 23.02.1758. G. 1778 m. Hans Jensen Nordy (Viggenes, Aurskog), 1750 - 1838.

2. Marte Andersdatter, 28.07.1760 - 22.05.1817. G. 1785 m. Jacob Abrahamsen Eid, 03.04.1756 - 16.01.1830.

3. Mari Andersdatter, 01.06.1763 - 30.08.1811. G. 1790 m. Anders Andersen Kvevli, 26.03.1762 - 19.07.1827.

4. Katrine Andersdatter, 02.04.1766 - 30.08.1858. G. 1.g. m. Hans Olsen

Huseby Store, 07.11.1756 - 1794. G. 2.g. m. Erik Kristensen Kvevli, 1768 - 07.07.1856.

5. Søren Andersen.

6. Kristoffer Andersen, 23.04.1774 - 30.10.1860. G. 1796 m. Johanne Olsdatter Huseby Store, 15.03.1777 - 22.08.1852. Til Huseby.

V Søren Andersen, 24.02.1770 . 21.10.1859. G. 1796 m. Berte Kristensen Kvevli, 01.11.1777 - 30.03.1819. Berte var datter av Inger Olsdatter og Kristen Eriksen Monsrud, f. ca. 1733. Hans slekt hadde vært brukere av Monsrud fra ca. 1664.

1. Maren Sørensdatter, f. 1798. G 1825 m. Anders Mattisen Mork vestre, f. 1798.

2. Inger Marie Sørensdatter, 1800 - 03.10.1838. G. 1828 m. Anders Helgesen Fjuk, 1787 - 16.10.1880.

3. Anders Sørensen.

4. Katrine Sørensdatter, f. 1804.

5. Anne Margrethe Sørensdatter, 1808 - 11.04.1884. G. 1843 m. Anders Larsen Folmo, Nes, 25.09.1815 - 15.08.1863. De var en tid på store Kvevli i Blaker. Men flyttet i 1853 til Blakersund gård, som nå ligger i Sørums. De hadde tre sønner. En av dem var Bernt Johan

Andreassen Sunde, 13.06.1852 - 10.12.1942, Oslo. Han ble gift med sin kusine Karen Bolette Larsdatter Bingen, datter av Karen Dorthea Sørensdatter, Mork (nr. 8).

6. Sofie Sørensdatter, 1810 - 1811.

7. Sofie Sørensdatter, 15.11.1812 - 27.08.1895. G. 1.g. m. Hans Andersen Fossum, 1797 - 15.03.1837. G 2.g. m. Anders Paulsen Fossum, 1807 - 18.11.1893. (Han var bror av Lars Paulsen F. Bingen.)

8. Karen Dorthea Sørensdatter, 12.01.1815 - 22.02.1903. G. 1842 m. Lars Paulsen Fossum, 02.11.1823 - 02.03.1904. Til Øst-Bingen i Sørums.

9. Kristen Sørensen, f. 09.02.1819. G.m. Berte Mattisdatter.

VI Anders Sørensen, 1802 - 07.10.1888. G 1830 m. enke Guri Kristensdatter Kjølstad, f. 1800 på Fossum.

1. Kristen Andersen.

VII Kristen Andersen, 10.03.1835 - 03.07.1873

1. Maren Kristensdatter, f. 31.03.1864. G. m. Lauritz Berg, Sørums. Maren og Lauritz Berg ble foreldre til Anna Marie og Ole Berg, som ble gift med Jacob og Augusta Olstad, barna til Emma Lovise Larsdatter Olstad, eier av Øst-Bingen fra 1898 til 1921. Mellom familiene Berg og Olstad på Bingen er det altså et meget nært slektskap.

2. Gina Lovise Kristensdatter 27.06.1867-05.08.1951. G. 1894 m. Ole Kristiansen Graverholtet, Setskog, 1884-24.05.1918. (De overtok Kvevli.)

3. Anders Kristensen, 31.05.1869-05.05.1870.

4. Anna Karoline Kristendatter, f. 26.04.1871.

Kari Torp Manengen

Nye eiere til Mork østre

Kristen Andersen kjøpte i 1870 Kvevli lille og solgte Mork året etter til grosserer A.O. Haneborg. G.nr. 56, bruksnummer 8, er den gården vi har fulgt hittil. I bruks-nummer 9 har vi det Mork østre som Mattis Eignersen ble bruker av i slutten av 1600-tallet, og som hans etterslekt hadde til ca. 1830. Også denne ble i 1871 solgt til grosserer Haneborg. Han overtok også bruksnummer 16, Fehagen. I 1875 hadde Øst-Mork sådd 84 skålpund grasfrøs og brukte ¼ mål jord til rotvekster.

Firmaet A.E. Haneborg solgte sine eiendommer i Mork i 1904 til firmaet Anton B. Nilsen & Co. I 1905 ble gardene og de store skogeiendommene skilt. Rittmester Wiel Gedde kjøpte i 1907 skogen, og han solgte den igjen til Blaker kommune i 1923. Skogen ved Mork kalles fortsatt kommuneskogen, og eies i dag av Sørums kommune.

Det er betydelige skoger det dreier seg om her, men de største var likevel solgt lenge før. I 1767 solgte nemlig de tre daværende eiere av Øst-Mork til general-krigskommisær Lengnik de skogeiendommene som grenset til hans eiendommer i Fet; Tunnerud, Skjatvedt og Midtskog for 1600 riksdaler. Sammen med andre eiendommer krigskommisæren hadde hatt, ble også Mork-skogen i 1789 solgt ved auksjon til Mathias Calmeyer. Stads-kaptein Lars Smith i Christiania ble eier siden, kjøpmann Wedekind etter ham, og av hans enke kjøpte Halvor Haneborg dem. Morkskogene, bruksnummer 6, ble i 1950 av Mads Stang solgt til Nils Thomas Stang.

Familiene Jahr og Færgestad til Mork
Landbruksarealet til gardsnummer 8 og 9 ble i 1905 skyldsatt for seg og solgt til John og Gisle Jahr. Fra 1926 overtok John Jahr eiendommene alene. John Albert Jahr var sønn av Gunerius Johnsen Jahr. Han ble født på Hogstad i Aurskog 03.11.1873. Han var pensjonert fanejunker og hadde mange offentlige verv i Blaker. På Mork bodde han sammen med sine tre søsken Gudbrand, Gunnar og Anna. Ingen av Jahr-søsknene var gift eller hadde arvinger. John Jahr solgte derfor i 1961 garden til gardbruker Alf Åge Færgestad på Kløfta. Han hadde åtte sønner, og kjøpte nok Østre Mork for at den nest eldste av dem, Jon Åge, skulle kunne drive videre som gardbruker. Som en del av salgsvtalen fikk John Jahr og hans søsken bo på garden så lenge de levde.

Jon Åge Færgestad var bare atten år gammel da han i 1961 kom til Mork østre for å drive farens gård, som han senere overtok.

I Alf Åge Færgestad, 09.12.1915 - 27.09.1997. G. 1941 m. Anne Mari f. 03.03.1921 - 20.10.1986.

1. Arne Ole, f. 06.04.1942. G.m. Berit
2. Jon Åge.
3. Knut, f. 14.02.1948.
4. Asbjørn, f. 18.08.1950. G.m. Ingunn Svelle.

5. Øyvind, f. 26.08.1952. Sambo m. Else Kristiansen.

6. Ove, f. 14.09.1954. G.m. Grete.

7. Helge, f. 16.06.1957. G.m. Ingeborg Teie.

8. Harald, f. xx.07.1961. Sambo m. Tingvall.

II. Jon Åge Færgestad, f. 13.05.1943. G. 1966 m. Ada Kolstad. G. 2. g. 1996 m. Aina Kolstad, f. 02.08.1956.

1. Anne Mari, f. 02.05.1967. G. m. Rune Johan Stensrud.

2. Kåre Johan.

III. Kåre Johan Færgestad, f. 02.08.1968. G. m. Trine Gromsrud, f. 29.02.1969 fra Lierfoss.

1. Andrea, f. 24.06.1997.

Anne Mari og Rune Johan Stensrud har nå flyttet til Stensrud, som er den første eiendommen som ble fradelt fra Mork østre så tidlig som i 1738 som br. nr. 2. Dette er en gard med ca. 100 da innmark og ca. 150 da. skog.

Vi har ikke i denne omgang hatt kapasitet til å videreføre beboerne ved de fraskilte eiendommene til Mork østre, men må nøye oss med å henvise til bygdeboka for Aurskog og Blaker når det gjelder Stensrud, Bråten, Løvset, Lund og Dalbak.

Familien Hoel til Mork østre

Bruksnummer 3 er den østre delen av Mork østre. Det som i dag er bruksnummer 12, 15, 19, 21, 26, 27 og 29 er den gamle hovedgarden under bruksnummer 3. Etter at firmaet Anth. B. Nilsen & Co i 1904 var blitt eier av det meste av Mork østre, skilte det garder og skoger fra hverandre og solgte dem igjen hver for seg. "Gard nr. 3", som br. nr. 15 het ved arronderingen, fikk 3 mark 51 i skyld og ble i 1905 solgt til Th. Sørensen. Allerede i 1909 solgte han eiendommen videre til Lars Olsen Hoel fra Eidsvoll, som også hadde drevet Jødal lille siden 1892. Han var trelasthandler ved siden av at han hadde to store garder som han selv brukte, og drev transportabelt sagbruk. Han

fikk Ny Jords diplom for jordbruket sitt, og av Akershus Amts Landhusholdnings-selskap fikk han sølvmedalje og diplom for sitt dyrkingsarbeid på Jødal og Mork. I 1923 overlot han Mork østre til sønnen Gustav Hoel, som i 1968 igjen overlot garden til sin eldste sønn Lars Kristian Hoel.

Da Lars Hoel kjøpte Mork, lå alle hus i utkanten av eiendommen. Det var ikke bare lang vei å frakte avlingen når den skulle inn, men det var også tildels sterk motkjøring. Husene ble derfor flyttet ned til Mork stasjon på Urskog-Hølandsbanen, midt i eiendommen, og der bygd opp på nytt. Låve med fjøs og stall bygde han i 1915, hovedbygning i 1916, sveiser-bygning i 1923. Siden bygde han også stabbur, hønsehus, garasje og redskapsskjul.

I. Lars Olsen Hoel, 04.02.1857 - 20.12.1929. G. m. Marthine Gulbrandsdatter Hoel, 20.05.1864 - 07.11.1952.

1. Ole Hoel, 28.09.1890 - 05.06.1961. G. 1917 m. Sigrid Kristine Hoel, f. Olberg, 26.08.1892 - 17.11.1976.
2. Ragna Karoline Hoel, 06.12.1893 - 22.07.1961. G. 1918 m. Paul Olaussen Thoreid, 02.09.1880 - 24.04.1965.
3. Martin Hoel, f. 14.02.1898.
4. Gustav Hoel.

II Gustav Hoel, 22.07.1901 - 06.01.1960. G. 1932 m. Marie Kristine Kristiansdatter Kvevli, 01.10.1906 - 20.04.1983.

1. Lars Kristian Hoel.
2. Kaare Johan Hoel, f. 12.07.1934. G. 1960 m. Berit Elisabeth Aasnes, f. 30.03.1938. De eier og driver garden Berg i Aurskog. De har to barn:

Margit
barn:

- 2A. Jan-Kåre Hoel, f. 26.04.1963. Sambo m. Natalie Sundbolien, f. 20.12.1966. De har et barn:
 - 2Aa. Ole Gunnar Hoel, f. 19.12.1997.

2B. Brit Kristin Hoel, f. 19.12.1966. Sambo m. Niclas Olofson, f. 20.02.1964.

3. Gunnar Magne Hoel, f. 06.03.1937. G. 1966 m. Laila Synnøve Aarstad, f. 19.06.1942. De eier og driver garden Kvevli lille i Blaker.

4. Martin Hoel, f. 24.04.1939. G. 1965 m. Gerd Marie Nysæther, f. 15.05.1941. De eier og driver garden Huseby i Blaker. De har tre barn:

- 4A. Atle Gustav Hoel, f. 12.07.1965. G. 1990 m. Venche Nyberg, f. 22.10.1968. De har tre barn:
 - 4Aa. Frida Marie Hoel, f. 27.01.1991.
 - 4Ab. Anders Gustav Hoel, f. 07.04.1993.
 - 4Ac. Marie Thorine Hoel, f. 25.09.1998.

4B. Hege Lisbeth Hoel, f. 31.10.1967. G. 1992 m. Jarle Lundstein, f. 28.11.1967. De har to barn:

- 4Ba. Marius Lundstein, f. 10.02.1992.
- 4Bb. Gine Lundstein, f. 03.02.1994.

4C. Michael Hoel, f. 01.11.1976. Sambo m. Kari Anne Eid, f. 04.02.1979.

5. Gerd Marie Hoel, f. 02.08.1941. G. 1962 m. Ole Haavard Rogstad. f. 17.09.1935. De eier og driver garden Smedstad i Gjerdrum. De har tre barn:

5A. Lars Olav Rogstad, f. 26.12.1962. G. 1987 m. Sissel Nyberg, f. 26.03.1961. De har to barn:

- 5Aa. Maria Rogstad, f. 16.02.1997.
- 5Ab. Maren Rogstad, f. 16.02.1997.

5B. Marit Louise Rogstad, f. 02.03.1967. Sambo m. Per

Magne Aadøy, f. 27.07.1964.
De har et barn:
5Ba. Kristian Aadøy,
f. 14.01.1998.

6. Olav Hoel, f. 04.07.1943. G. 1970
m. Aase Kvakrsrud, f. 28.02.1946. De
bor på Kvakrsrud i Aurskog. De har
to barn.:

6A. Anne Kristin Hoel, f.
01.02.1971. G. 1995 m.
Sigbjørn Næss, f. 29.07.1969.
De har to barn:
6Aa. Marte Næss, f.
17.02.1994.
6Ab. Simen Næss, f.
31.07.1996.

6B. John Anders Hoel, f.
04.02.1975.

7. Sverre Ivar Hoel, f. 12.06.1946. G.
1968 m. Turid Helene Lund,
19.04.1948 - 1998. De har tre barn:

7A. Venche Lisbeth, f.
14.12.1968. G. 1993
m. Håkon Ingjer, f.
09.11.1960. De har to
barn:
7Aa. Ida Marie Ingjer,
f. 25.12.1990.
7Ab. Tine Helene
Ingjer, f. 23.01.1994.

7B. Øystein, f. 03.01.1970.

7C. Heidi Elisabeth, f.
02.07.1974. Sambo m.
Rolf Thomas Enerud,
f. 21.06.1973.

8. Liv Kari Hoel, f. 15.11.1948. G.
1972 m. Jan-Helge Nebbenes, f.
31.08.1946. De eier og driver garden
Nebbenes i Blaker. De har to barn:
8A. Inger Mari Nebbenes, f.
19.10.1972.
8B. Kåre Gustav Nebbenes, f.
25.04.1975.

9. Helge Øistein Hoel, f. 13.04.1952.
G. 1978 m. Hege Marie Udnæs, f.
24.08.1954. De har tre barn:

9A. Even Udnæs Hoel, f.
16.12.1979.
9B. Hanna Udnæs Hoel, f.
09.05.1984.

9C. Eirik Udnæs Hoel, f.
09.02.1987.

III Lars Kristian Hoel, f. 09.12.1932. G.
1966 m. Jorunn Liv Borstad, f. 26.12.1937.

1. Geir Kristian Hoel, f. 10.10.1967.
Sambo m. Siw Kristin Jørgensen, f.
02.11.1968. De har to barn:
1A. Sindre Kristian Hoel, f.
05.03.1995.
1B. Maren Louise Hoel, f.
23.06.1997.

2. Lasse Jarle Hoel, f. 15.07.1972.

Vi har ikke i denne omgang hatt kapasitet til
å videreføre beboerne ved de fraskilte
eiendommene til Mork østre, men må nøye
oss med å henvise til bygdeboka for
Aurskog og Blaker når det gjelder Kjelsrud,
Lia og Dammerud.

Familien Olberg på Mork mellom

Bruksnummer 4, Mork mellom, var
opprinnelig halvdel av hele Mork østre.
Fra 1889, da N. O. Young solgte Mork, var
det flere eiere om denne garden til 1907, da
den ble kjøpt av Johan Olberg fra Høland. I
1912 solgte han garden til broren Jakob
Olberg. Han bygde om alle uthus på garden
og satte opp ny føderådsbygning. Senere er
hovedbygningen restaurert. Jakob Olberg
hadde en rekke offentlige verv i Blaker. Han
var blant annet skogbrannsjef og formann i
skogrådet. Denne familien har senere sittet
på garden, som har et areal på 200 da.
innmark og 50 da. beite.

I. Jakob Ludvigsen Olberg, 08.01.1881 -
01.07.191971. G. 1913 m. Anna Sofie
Halvorsdatter Jødal, 30.03.1890 -
25.07.191958.

1. Leif Hilmar Olberg.
2. Marie Amanda Olberg,
10.04.1916 - 25.08.1994
3. John Andreas Olberg, f.
22.09.1922.
4. Arne Ludvig Olberg, f.
06.02.1934.

II. Leif Hilmar Olberg, 25.05.1914 - 29.12.1972. G. 1947 m. Karen Sigrud, f. 05.03.1920.

1. Kari Olberg, f. 14.06.1948.
2. Jan Olberg.

III. Jan Olberg, f. 22.11.1949. G. m. Berit Ormstad Olberg, f. 19.03.1953.

1. Karen Johanne Olberg, f. 31.07.1980.

Vi har ikke i denne omgang hatt kapasitet til å videreføre beboerne ved de fraskilte eiendommene til Mork mellom, men må nøye oss med å henvise til bygdeboka for Aurskog og Blaker når det gjelder Solli, Sollien, Vårnes, Hagen og Nedberg.

Redaktørens etterskrift

Hensikten for Kari Torp Manengen med beskrivelsen av Mork Østre var å følge slekta til Karen Dorthea Sørensdatter, som giftet seg med Lars Paulsen Fossum og senere slo seg ned på Bingen i Sørumsund. Ut fra dette perspektivet mistet hun med andre ord litt av interessen for Mork Østre i midten av forrige århundre.

For å bringe gardshistorien fram til i dag, påtok jeg meg som redaktør for Artikler for Blaker og Sørumsund historielag å bringe gardshistoriene for Mork Østre videre fra der bygdeboka for Aurskog og Blaker avsluttet historien på begynnelsen av 1950-tallet. Uten detaljert lokalkunnskap ble det en spennende utfordring.

Alle forsøk på å videreføre slekten etter fanejunker John Albert Jahr var nytteløs. Den gården ble jo overtatt av Færgestad-familien, hvor allerede tredje generasjon er med i den daglige driften. Og Hoel-familien, som i bygdeboka var relativt oversiktlig, har formert seg kraftig på femti år. En kan hente mange argumenter her for at vi i bygdeboka for Sørumsund, som nå skal skrives, bør begrense oss til dem som har eid og drevet gårdene, og ikke forsøke å utvikle slektshistorien. Det vil sprengte alle rammer.

Det som står helt klart for meg etter dette arbeidet, er at dette må vi være mange

sammen om å videreutvikle det. Kommentarer, rettelser og tillegg er derfor velkomne. **Red.**

Barn drept av ulv i Sørumsund?

Fredrik Lindstrøm nevner i sin artikkel om vegnavn i Sørumsund i forrige nummer av Artikler fra Blaker og Sørumsund historielag historien om Anne Monsdatter Artein-Braathen, som i romjula i 1800 ble drept av ulv ved Artein.

Avisa Norske Intelligens-Sedler brakte den 7. januar 1801 fortellingen om en 6 - 8 år gammel pike som skulle være drept av Ulv i Sørumsund på hele førstesiden.

Forfatterne av den nylig utkomne boka "Ulv i Norge", John Unsgård og Nils Petter Vigerstøl bruker dette som det *eneste* dokumenterte eksempel på at ulven har tatt mennesker i Norge.

I følge Sørumsund bygdebok fant drapet sted tretti år seinere, juledag 1830, og her er jentene åtte og ti år gamle. Mens altså Norske Intelligens-Sedler bringer sin øyenvitneberetning 7. januar 1801 med det lettere kosmetiske pseudonymet Literatus Vangensten på Vildberg som kilde:

“Relation om et sært Tilfelde, efter nøjagtig og paalidelig indhentet Underretning.

Til udgiveren af norske intelligenssedler, fra Literatus Vangensten.

Vildberg, 1801, d. 3 Januarii
Søndag Formiddag den 28 Decbr. 1800 i streng kulde gik de 2de Pigebørn af 6 - 8 Aars Alder ud i et Besøg fra Pladsen Braaten under Artein i Sørumsund. Undervejs støder de paa en Flok Ulve, som vel ved deres Anskrig trak sig noget tilbage, men strax kommer den største efter dem, griber den yngste Pige Anne Monsdatter i Skjørtet og rykker hende af Søsterens Hænder. Denne løber et Par Bøsseskudd frem til Gaarden Arteijg og fortæller jamrende om Tildragelsen. Man iler til Hjelp med høje Raab - men dessværre uden Skydegevær - seer Spor af Udyret, som deels havde slåbt deels baaret Barnet nogle hundrede Skridt fra Vejen ind i Skoven, ja, treffer det endnu Selv staaende der savlende over det. Med

Nød faaer man det til at give Slip paa sit sørgelige Rov; dette finder man skjult af Snee og Blod, i siidste Aandedræt, gyselig forbiddt i Ansigtet. Man tager det op, men i det en voxen Karl H.K. bærer det i sin Trøje hjem til Pladsen, følger endnu Ulven - som skal have været af overordentlig Størrelse - tæt bagefter, stedse truende med nye Anfald, indtil man ved en Skigaard og flere Folkes Tilkomst omsider fik drevet ham paa Flugt. Men tænke sig de arme Forædres, især Moderens, Bedrøvelse! -- De vare i Kirken mens Ulykken skede.

Jeg besaae Liget neste Dag - det havde dybe Huller bag i Kinden foran hvert Øre, saa det syntes som Dyret har gabt det midt over Hovedet; Ligeledes var Ryggen og Halsen noget Beskadiget. Det Sidste har maaskee foraarsaget en Kvælelse. Besynderligt nok, at Ulven i sin vandte Grumhed og Graadighed ej mere havde sønderrevet Barnet og begyndt at æde deraf. Gal (som f. Ex. den hos Olrar (?) m.m. aftegnede) kan dog denne efter sammenholdte Omstendigheder neppe antages at være; Men tilvisse skal disse Bester efter berømte Naturforskeres og andre troværdige Mænds Forsikkring være meget begjerlige efter Menneskekjød, naar de først engang have smagt det, og derfor højstfarlige for hvem de møde.

Saaledes vilde de i Gaar anfalde Sneplovkjørerne mellem Mo og Skrøver; En Skydsdreng af Ullensager skal de have iturevet Klæderne paa og bidt saa, at han maa holde Sengen. En andensteds her i Nærheden (Pladsen kaldes Refsummoen) vare de fremme i Vedskjulet og vilde taget en halvvoxen Dreng, G.E. (?), som satte Øxen mod dem og blev reddet ved Faderens

Husk årsmøtet:
tirsdag 16. februar klokka 19.00
i grendehuset på Frogner.
Før behandling av de lovbestemte sakene vil direktør Thore Desserud orientere om Rikspolitisk senter.

Mellomkomst. Førrige Vinter maate også en rask Mand her af Bølden A.F.S. udholde en svær Kamp med dem om Natten paa sin

Byrejse, da de Adskillige Gange sprang over og ind i hans Slæde, hvorefter han laae længe syg.

En saadan Dristighed af disse Dyr er ganske usædvanlig i denne Egn og bekjentgjøres derfor til Advarsel. Man Efterstræber dem vel med Forgift og for Glug, men med liden Lykke. Bedre og sikrere vare nok de gamle Ulvestuer - som desværre ere komne af Brug! - og en alvorlig, almindelig, vedholdende Forfølgelse medens Sneen ikke er for dyb, da faa Hunde - som nylig den Pudel paa Romsaas i Ullensager - ved et Krigspuds (demordendo relict. etc.) forstaae at bide sin Ulv ihjel."

Det er journalist Hallgeir B. Skjelstad i Romerikes Blad som har transkribert historien fra gotisk skrift i Norske Intelligenssedler. Han har også i Romerikes Blad for 27. desember 1998 intervjuet rovdryrforsvareren Viggo Ree og zoolog og naturfotograf Per J. Tømmeraaas om historien. De stiller seg begge i utgangspunktet skeptiske til at ulv noen gang har angrepet og faktisk drept mennesker. Tømmeraaas har selv gravd i årevis for å finne sannhetsgehalten i en ulvehistorie fra sin egen hjembygd Leksvik: En soldat skal ha blitt drept julenatta i 1612. Elementer av denne historien har Tømmeraaas funnet igjen særlig sørover i grensetraktene mellom Norge og Sverige, noe han tolker som et tegn på at sagnet har vandret i militære kretser.

Hallgeir B. Skjelstad har gjort en grundig research på historien, og også gått til kirkeboka for Sørums, hvor han påpeker en av flere unøyaktigheter i John Unsgård og Nils Petter Vigerstøls kildebruk: "Ifølge kirkebok for Sørums kobles en Anne Monsdatter Artei-Braaten til en *graabrun ulv*, uten at det for Romerikes Blad er mulig å finne ordet "dræbt" i denne kilden. Kirkebok-sitatet er på dette sentrale punktet feil gjengitt i ulveboka som kom ut på Landbruksforlaget nå i høst."

Middelalderen på Romerike

Diskusjonen om årbok-utgivelsene har pågått over flere år i Romerike historielag.

Hovedproblemet har vært at prosjektet koster mer enn det smaker. Med utgivelsen av den nittende årboka i rekken har redaksjonskomitéen, bestående av to tidligere ledere av historielaget og den ansatte sekretæren, gjort et dristig brudd med tradisjonen fra forgjengerne.

Det viktigste grepet er satsingen på et tema - middelalderen. Det har ført til en strammere redigering enn vi er vant til i de tidligere årbøkene. Først og fremst gir dette seg utslag i at noen av dagens fremste faghistorikere er invitert til å skrive om temaer de er spesialister på, og som redaksjonskomitéen vet å sette inn i sin rette sammenheng. Årboka er ikke en mer eller mindre tilfeldig samling av det bidragsyterne har liggende.

Den andre store forandringen er knyttet til bokas layout og utstyr. En har riktig nok beholdt en heftet innbinding, men illustrasjonsmaterialet er det denne gang virkelig ikke spart på, årboka er gjennomillustrert i fire farger. Og ikke nok med det. Redigeringen av bildene og billedtekstene er gjort på en slik måte at de utfyller teksten og av og til forteller minst like mye.

Det tredje forholdet som gjør denne årboka mer allmenn og mindre intern, er at alt organisasjonsstoff er kuttet ut.

Kildekritisk perspektiv

Boka innledes med en informativ oversikt over kilder til Romerikes middelalderhistorie presentert av den erfarne bygdebokredaktøren Birger Kirkeby. Gjennom konkrete eksempler viser han hvordan en som lokalhistoriker må være kritisk til kildene, og alltid sjekke dem ut mot hverandre. Her er et eksempel fra Lagtingsbok VIII (1680 - 1689): "På grunn av ødegarder som var lagt til Vilberg og Asak i Sørurn, kom det til tvist om delet mellom de to gardene. Over tretti vitner ble ført, og vi får vite atskillig om ødegardene og andre forhold, men ikke det gamle navnet på disse ødegardene. Har navn på en eller to av dem levd som marknavn opp til vår tid? Lokal-kjennskap kommer i slike tilfeller godt med."

Wenche Helliksen gir oss nærbilder fra utgravingen på Garder i tilknytning til utbygging av den nye storflyplassen. Og Dagfinn Skre forsøker på prinsipielt grunnlag å tegne et annet bilde av Romerike i jernalderen enn det egalitære samfunnet norske historikere en periode forsøkte å lese inn i kildene. Og først og fremst har han gjennom egne utgravinger av boplasser på Kisa i Ullensaker funnet at bosettingen er langt eldre enn det en tidligere anslo ut fra gravplasser og gardsnavnanalyse. Funnene viser at det som tidligere framstod som en vikingtids bygd, hadde en veletablert gårdsbosetning allerede 600 år *før* vikingetiden.

Knut Dørum forsøker på sin side å gjendrive arkeologen Helge Braathens hypotese om at ryttergravene på Romerike er nyetableringer av kongelige støttepunkter sent på 800-tallet eller rundt 900 i Harald Hårfagres regi. Han mener tvert imot at det bosettingshistoriske materialet fra vikingetiden *ikke* vitner om at det eksisterte stabile høvdingedømmer da ryttergravene ble kastet igjen. Varige høvdingedømmer forutsetter en stabil samfunnselite som er høyt hevet over vanlige bønder, og alt tyder i følge ham på at den sosiale lagdelingen på Romerike i perioden 800 - 1150 e.Kr. ikke var særlig sterk. Dørum har også skrevet en artikkel som med utgangspunkt i en kontrakt Havtore Jonsson av Sudrheim inngikk med Gisle på Odinshof i Ullensaker presenterer årmannssetet på Onsrud.

Kontakt mellom Romerike og Oslo

Spennende er det å følge Petter B. Molaugs dokumentasjon om de nære forbindelser som fra de tidligste tider har eksistert mellom Romerike og Oslo. Mer generell er Hallgeir Elstads artikkel om kristningsprosessen og kirken i middelalderen. Det er ikke mye spesifikk Romerikshistorie her. Det tar imidlertid Håkon Christie igjen i sin artikkel om kirkebygging på Romerike i middelalderen. Mens Eivind Luthen blir polemisk i sin artikkel om "pilegrimsveien som sporet av". "Ingen med respekt for historie vil underslå at hovedferdselen fra

Viken og nordover gikk gjennom Romerike i middelalderen," er hans konklusjon.

Eldbjørg Haug tar med utgangspunkt i en dokumentsamling datert 1444, funnet i Ullensaker prestearkiv i 1732, opp spørsmålet om hvordan prestene og kirken fikk sine inntekter. Halvard Bjørkvik forklarer noe av bakgrunnen for oppstandene i 1430-åra og opprøret som førte til drapet på futen Lasse Skjold i 1497 - det som i 1997 var hovedgrunnen til Romerike historielags fokusering på middelalderen. Lene Skovholt presenterer oss for den konkrete bakgrunnen for dette og gir oss bøltesten (hentet fra internett på www.dokpro.uio.no) over dem som ble bøltestet for drapet og hvilke bøter de måtte betale.

Nytt lys på Jon Marteinsson

Erik Opsahl presenterer oss for hr. Jon Marteinsson til Sørums - en svenske med suksess i Norge, med stoff fra sin ennå ikke framlagte doktoravhandling. Med sin direkte tilknytning til Sørums er dette en artikkel vi vil komme tilbake til, eventuelt få Erik Opsahl til å presentere annet stoff om Jon Marteinsson i dette organet.

Per Otto Asak presenterer Asak kirke og garden Asak i Skedsmo. Erik Sundli presenterer svartedauden i Eidsvoll. Kari Westbye har samlet "små glimt fra dagliglivet", som også bærer preg av mer generell middelalderhistorie. I tilknytning til dette presenterer Herborg Wahl sprang-teknikken, som heller ikke er spesiell for Romerike. Generell blir også Arne Lie Christensen om det middelalderske boligmønsteret. Til gjengjeld er Arne Bergs analyse av Bjørningstad-stua i Ullensaker, som ut fra dendrokronologisk tidfesting av furu ble antydnet bygget omkring 1521 - 22, konkret lokalhistorie. Selv om det seinere viste seg at tømmeret var gran, og at alderen på det var vinteren 1846 - 47.

Redigert samtale i neste årbok?

Romerike historielag og redaksjonskomitéen skal ha stor ros for sin dristighet. Det er blitt ei flott årbok med tema middelalderen på Romerike. Kanskje skulle en redigert enda

skarpere og tatt bort de artiklene som baserer seg på mer generell middelalderhistorie uten konkrete henvisninger til Romerike. Kanskje skulle en ha invitert til en debatt mellom tre - fire av dem som faglig og teoretisk står lengst fra hverandre i synet på middelalderen på Romerike og latt båndopptakeren gå. Enkelte av artiklene er nettopp basert faglig uenighet om framsatte hypoteser, det kunne muligens fungert godt gjennom samtale å få spisset til noen av motsetningene enda tydeligere.

Svein Sandnes

Jan Erik Horgen, Lene Skovholt og Kari Westly (red.) : Middelalderen på Romerike. Årbok IXX for Romerike historielag, 1998.

Artikler fra Blaker og Sørums historielag redigeres av Svein Sandnes.

**Returadresse: Svein Sandnes,
Postboks 62, 1927 RÅNÅSFOSS**

B

Lederens spalte

Sammen med denne utgaven av Artikler fra Blaker og Sørums historielag kommer innkalling til årsmøtet og årsmøtepapirer. Vi oppfordrer flest mulig av medlemmene til å ta turen til Frogner grendehus tirsdag 16. mars. Dels fordi vi tror det kan være spennende å høre Thore Desseruds siste nyheter om planlegging av Rikspolitisk historisk senter på Eidsvoll. Dels fordi vi

står foran mange viktige oppgaver i historielaget i 1999, og det er viktig at vi har så mange av medlemmene som mulig bak oss og med oss i det arbeidet som skal gjøres.

Vi har et særdeles aktivt år bak oss også. Først og fremst vil 1998 bli husket som det året da Sørums kommunestyre vedtok å utgi en bosettings- og næringshistorie for kommunen i fem bind. Men det er også det året kommunestyret etter initiativ fra historielaget kjøpte Valstad Café. Og det året forsiden av telefonkatalogen for Akershus ble prydet av Sørumbåten, stokke-båten som året før ble funnet ved utløpet av Rømua. 1998 var også det året Blaker Skanses Venner og Bingen Lensers Venner ble etablert.

Den viktigste oppgaven i det nye året blir å styrke historielaget ytterligere organisatorisk. Vi trenger å verve flere medlemmer. Vi må etablere systemet med rodekontakter som styret forberedet i fjor. Og vi må fortsette med å aktivisere flere medlemmer i prosjektgrupper og utvalg. De vedlagte papirene til årsmøtet viser med all mulig tydelighet at oppgavene er mange. Og for at vi som frivillige skal gå løs på dem, forutsetter det at vi synes jobben er morsom og at det er noe vi mestrer.

Vi oppfordrer deg til å møte fram på årsmøtet og si din mening om historielagets virksomhet både i 1998 og 1999. Sammen kan vi legge noen spennende planer for den videre utviklingen av historielaget!

Svein Sandnes